

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Навчально-науковий інститут права та психології

Кафедра теорії, історії та філософії права

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»
денної та заочної форм навчання
(за кошти фізичних та/або юридичних осіб)**

Київ – 2025

Рецензенти:

Гусарєв С. Д. – провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Колодій А. М. – головний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор

Укладачі:

Олена ШКУРАТЕНКО – завідувач кафедри теорії, історії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Наталія СЕРБІНА – доцент кафедри теорії, історії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Ольга НАЗАРЕНКО – старший викладач кафедри теорії, історії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Програма обговорена та схвалена на засіданні кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології НАВС (протокол від 30.01.2025 року № 1)

Програма схвалена Вченою радою НАВС (протокол від 25.02.2025 року №5/4-6)

Програма призначена для забезпечення підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр в Національній академії внутрішніх справ до атестації з навчальної дисципліни «Теорія держави та права» за спеціальністю 081 «Право» (за кошти фізичних та/або юридичних осіб).

Програма атестації здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр складається з таких структурних елементів: змісту; програми навчальної дисципліни; вимог щодо засвоєння рівня та обсягу компетентностей здобувачами вищої освіти; методики проведення атестації та критеріїв оцінювання; орієнтовного переліку теоретичних питань та практичних завдань, що виносяться на атестацію; списку рекомендованих джерел.

© Олена Шкуратенко, Наталія Сербіна, Ольга Назаренко, 2025

© Національна академія внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ВИМОГИ ЩОДО ЗАСВОЄННЯ РІВНЯ ТА ОБСЯГУ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА ІНШИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЇ	8
4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	8
5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ.....	8

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. *Предмет, метод та функції теорії держави та права.*

Предмет теорії держави та права. Метод теорії держави та права. Методологія теорії держави та права. Функції теорії держави та права.

Тема 2. *Поняття, походження і сутність держави.*

Основні теорії виникнення держави (міфологічна теорія, теологічна теорія, патріархальна теорія, насильницька теорія, психологічна теорія, органічна теорія, марксистська (матеріалістична) теорія, теорія інцесту (кровозмішення)). Поняття та ознаки держави. Сутність держави. Державотворення. Теорії та форми визнання. Типологія держав. Формаційний та цивілізаційний підходи. Держава загального благоденства. Соціальна держава. Правова держава. Теорія анархічної держави.

Тема 3. *Держава і політична система суспільства.*

Поняття суспільства та його структура. Громадянське суспільства. Влада як соціальний інститут. Поняття та співвідношення політичної та державної влад. Державна влада та особистість. Влада та соціальні норми первісному суспільстві. Мононорми. Табу. Традиція. Звичай. Правовий звичай. Звичаєве право.

Тема 4. *Форми держави.*

Форма держави. Форма державного правління. Монархія. Абсолютна монархія. Обмежена монархія. Республіка. Аристократична республіка. Демократична республіка. Президентська республіка. Парламентська республіка. Змішана республіка. Форма державного устрою. Унітарна держава. Федерація. Конфедерація. Імперія. Форма державно-правового режиму. Демократичний державно-правовий режим. Антидемократичний державно-правовий режим.

Тема 5. *Функції та механізм держави.*

Поняття функцій держави. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні та зовнішні функції держави. Постійні і тимчасові функції держави. Форми і методи здійснення функцій держави. Поняття механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави. Принцип розподілу влад і структура державного апарату. Органи правопорядку в структурі механізму держави та їх роль у здійсненні державних функцій. Основні напрямки удосконалення організації та діяльності механізму Української держави.

Тема 6. *Поняття, походження та розвиток права.*

Причини виникнення права. Мононорми. Табу. Правові звичаї. Праворозуміння. Підхід до розуміння права. Природно-правовий підхід до розуміння права. Позитивістський підхід до розуміння права. Соціологічний підхід до розуміння права. Інтегративний підхід до розуміння права.

Тема 7. Об'єктивне право: поняття, ознаки, принципи, структура.

Об'єктивне право. Суб'єктивне право. Матеріальне право. Процесуальне право. Публічне право. Приватне право. Регулятивне право. Охоронне право. Сутність права. Цінність права. Принципи права. Функції права.

Тема 8. Правотворчість та форми (джерела) права.

Правоутворення. Правотворчість. Законотворчість. Законодавчий процес. Джерела права. Правовий звичай. Правовий прецедент. Нормативно-правовий акт. Нормативний договір. Правова доктрина. Релігійні тексти. Закон. Підзаконний нормативно-правовий акт. Дія нормативно-правового акту.

Тема 9. Норми права та інші соціальні норми.

Естетичні норми. Звичай. Норми-звичаї. Звичаєве право. Звичай ділового обороту. Корпоративні норми. Соціальні норми. Норми моралі. Норми права. Релігійні норми. Технічні норми. Економічні норми. Екологічні норми. Політичні норми. Етичні норми. Соціальне регулювання. Нормативне регулювання. Обмеження. Покарання.

Тема 10. Система права та система законодавства.

Норма права. Інститут права. Підгалузь права. Галузь права. Система права. Нормативно-правовий акт. Система законодавства. Галузь законодавства. Систематизація нормативно-правових актів. Кодифікація. Інкорпорація. Консолідація. Соціальні норми. Норми моралі. Норми звичаї. Норми традиції. Корпоративні норми. Релігійні норми. Технічні норми. Норма права. Структура (елементи) норми права. Гіпотеза. Диспозиція. Санкція. Ефективність норм права.

Тема 11. Форми реалізації права.

Норма права. Реалізація норм права. Дотримання. Виконання. Використання. Правозастосування. Стадії застосування норм права. Вимоги правильного застосування норм права. Правозастосовний акт.

Тема 12. Тлумачення норм права.

Тлумачення норм права. Цілі тлумачення. Види тлумачення. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права. Способи тлумачення норм права. Акт тлумачення норм права.

Тема 13. Правові відносини.

Правовідносини. Склад правовідносин. Зміст правовідносин. Суб'єктивне право. Юридичний обов'язок. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правочиноздатність. Правовий статус особи та громадянина. Гарантії прав, свобод і обов'язків громадянина. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти. Фікції. Презумпції. Преюдиція. Правова аксіома.

Тема 14. Правова поведінка.

Правова поведінка. Правомірна поведінка. Види правомірної поведінки. Протиправна поведінка. Правопорушення. Зловживання правом. Склад правопорушення. Злочин. Проступок.

Тема 15. *Правова свідомість та правова культура.*

Правова свідомість. Правова культура. Правові почуття. Правові звички. Правові традиції. Правова ідеологія. Правова психологія. Правове виховання. Правова соціалізація. Правове навчання. Правова агітація. Правова пропаганда. Правова освіта. Деформація правосвідомості. Правовий інфантилізм. Правовий ідеалізм. Правова демагогія. Правовий нігілізм.

Тема 16. *Юридична відповідальність.*

Соціальна відповідальність. Юридична відповідальність. Перспективна юридична відповідальність. Ретроспективна юридична відповідальність. Кримінальна відповідальність. Адміністративна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Матеріальна відповідальність. Дисциплінарна відповідальність. Підстави юридичної відповідальності. Стадії юридичної відповідальності.

Тема 17. *Державна дисципліна, законність та правопорядок.*

Закон. Правова законність. Демократія. Принципи правової законності. Гарантії правової законності. Режим. Публічна безпека. Суспільний порядок. Правопорядок. Зміст правопорядку. Структура правопорядку. Принципи і функції правопорядку. Громадський порядок. Державна дисципліна.

Тема 18. *Правове регулювання та його механізм.*

Правовий вплив. Види (форми) правового впливу. Правове регулювання. Предмет правового регулювання. Методи правового регулювання. Способи правового регулювання. Типи правового регулювання. Стадії правового регулювання. Механізм правового регулювання.

Тема 19. *Правовий статус особи.*

Правовий статус. Загальний правовий статус. Спеціальний правовий статус. Особа. Особистість. Громадянин. Людина. Права. Свободи. Гарантії прав людини. Покоління прав людини.

Тема 20. *Правова система: поняття, характеристика елементів.*

Правова система. Правова сім'я. Статичні елементи правової системи. Динамічні елементи правової системи. Типологізація правових систем. Порівняльне правознавство.

Тема 21. *Основні правові системи сучасності.*

Романо-германська правова сім'я. Англо-американська правова сім'я. Мусульманське право. Далекосхідне право. Звичаєве африканське право. Іудейське право. Скандинавська правова система.

2. ВИМОГИ ЩОДО ЗАСВОЄННЯ РІВНЯ ТА ОБСЯГУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Знання, уміння, навички.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- основи методології в пізнанні державно-правових явищ;
- основні закономірності процесу виникнення держави та права;
- сутність і головні ознаки держави;
- основні підходи до типології держав;
- види функцій та форми держави;
- поняття та ознаки правової, соціальної держави;
- сутність права, його ознаки та функції, сучасні підходи до праворозуміння;
- види форм (джерел) права;
- поняття, структуру та види норм права;
- сутність і співвідношення системи права та системи законодавства;
- поняття, ознаки та види правових відносин;
- сутність правотворчості;
- специфіку реалізації та тлумачення норм права;
- механізм правового регулювання суспільних відносин;
- поняття та типологію правової поведінки;
- склад і види правопорушень, принципи юридичної відповідальності, а також місце й роль правоохоронних органів у боротьбі з правопорушеннями та у їх профілактиці;
- поняття й основні принципи законності, співвідношення законності та правопорядку;
- сутність правової культури та правової свідомості;
- основні правові системи сучасності.

уміти:

- вільно володіти основними категоріями теорії держави та права, правильно застосовувати їх при оцінюванні конкретних ситуацій;
- характеризувати державу як політико-правове явище;
- орієнтуватися в джерелах права, вміти вільно їх тлумачити;
- відрізняти правові відносини від інших видів суспільних відносин;
- аналізувати норми права, застосовуючи методи пізнання державно-правових явищ;
- правильно реалізовувати норми права в різних життєвих ситуаціях;
- реалізовувати на практиці вимоги законності та правопорядку;
- критично оцінювати явища правової системи.

навички:

- здійснювати власні наукові дослідження з проблем, що входить до предмету початкової дисципліни;
- формувати власні поняття та користуватися ними;
- розуміти та давати оцінку науковим правовим проблемам;
- формувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.

3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЇ

Атестація здобувачів вищої освіти (*далі – атестація*) здійснюється екзаменаційною комісією Національної академії внутрішніх справ (*далі – Академія*) після завершення теоретичної та практичної частини навчання на певному рівні або його етапі з метою встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація здійснюється відкрито і гласно.

Атестація з навчальної дисципліни «Теорія держави та права» здійснюється за екзаменаційними білетами, складеними у відповідності до навчальних програм. В екзаменаційному білеті містяться два теоретичних питання та одне ситуативне завдання з навчальної дисципліни.

Атестація проводиться екзаменаційною комісією відповідно до затвердженого розкладу роботи екзаменаційної комісії. Здобувачі вищої освіти почергово заходять до навчальної аудиторії та називають своє прізвище, ім'я та по батькові. З дозволу екзаменаційної комісії беруть екзаменаційний білет, аркуш усної відповіді та розпочинають готуватися до відповіді.

В аркуші усної відповіді здобувач вищої освіти, що проходить атестацію, повинен зазначити: прізвище та ініціали; номер екзаменаційний білету; питання з екзаменаційного білету та відповіді на них; після завершення написання відповідей – поставити особистий підпис.

Після завершення усної відповіді спеціальний аркуш усної відповіді із записами передається секретарю екзаменаційної комісії.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальна оцінка здобувача вищої освіти складається із середньоарифметичного оцінок за кожну відповідь на питання та ситуативне завдання білету і обумовлюється:

- повнотою наданої відповіді на теоретичні питання та ситуативне завдання;
- логікою викладення, культурою мови;
- вмінням доводити думку та відстоювати власні позиції;
- впевненістю та переконливістю;
- здатністю аналітично мислити, вмінням робити порівняння та висновки.

5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

1. Поняття теорії держави та права як фундаментальної юридичної науки, навчальної дисципліни.
2. Предмет і методологія теорії держави та права.
3. Функції теорії держави та права.

4. Система юридичних наук і місце в них теорії держави та права.
5. Значення вивчення ТДП для підготовки майбутніх юристів.
6. Поняття та ознаки держави і права.
7. Поняття поліетнічного суспільства.
8. Поняття суверенітету та його види.
9. Поняття державного і національного суверенітету: спільні і відмінні аспекти.
10. Поняття народного суверенітету.
11. Право і держава: аспекти співвідношення.
12. Співвідношення державної та політичної влади.
13. Державні символи України: загальна характеристика.
14. Теорії походження держави.
15. Передумови виникнення держави.
16. Нові підходи до типології держав. Історичні типи держав.
17. Поняття та структура суб'єктивного права.
18. Політична система суспільства: поняття, основні функції та елементи.
19. Місце і роль держави в політичній системі України.
20. Поняття та класифікація функцій держави.
21. Внутрішні функції держави: поняття і зміст.
22. Зовнішні функції держави: поняття та зміст.
23. Форми і методи здійснення функцій держави.
24. Роль апарату держави в здійсненні державних функцій.
25. Поняття та елементи форми держави.
26. Поняття та види форми правління, їх характеристика.
27. Поняття та види форми державного устрою, їх характеристика.
28. Поняття та види державно-правового режиму.
29. Характеристика різновидів демократичного режиму.
30. Що розуміють під сукупністю методів і засобів реалізації державної влади.
31. Особливості елементів форм Української держави.
32. Механізм держави як система державних організацій.
33. Поняття та структура державного апарату України.
34. Принципи організації та функціонування апарату держави.
35. Що Ви розумієте під поняттям «принципи здійснення державної влади»?
36. Поняття та ознаки органів держави.
37. Види органів держави.
38. Національна поліція в механізмі держави.
39. Поняття та ознаки правової, соціальної держави.
40. Поняття громадянського суспільства та основні риси.
41. Доктрина держави загального благоденства та технократії.
42. Основні ідеї марксистського вчення про державу.
43. Основні положення теорії плюралістичної демократії.

44. Теорія еліт та елітарної демократії.
45. Поняття та види державної дисципліни
46. Поняття та елементи правового статусу особи
47. Класифікація правового статусу особи.
48. Поняття предмету та методу правового регулювання.
49. Поняття права та його соціальна цінність.
50. Принципи права та їх характеристика.
51. Поняття та види функцій права.
52. Характеристика спеціально-юридичних функцій права.
53. Поняття системи права.
54. Структура права та характеристика її елементів.
55. Основні елементи системи права і їх характеристика.
56. Поняття і зміст системи законодавства.
57. Співвідношення системи права і системи законодавства.
58. Поняття та елементи правової свідомості.
59. Поняття і види систематизації нормативно-правових актів.
60. Поняття і види соціальних норм, їх основні властивості.
61. Види норм права.
62. Імперативні і диспозитивні норми.
63. Структура норм права.
64. Норма права і стаття нормативно-правового акта.
65. Суб'єкти та види правотворчості.
66. Принципи правотворчості.
67. Стадії правотворчості.
68. Поняття і види форм (джерел) права.
69. Нормативно-правовий акт як основна форма (джерело) права України.
70. Види нормативно-правових актів.
71. Закон та його види.
72. Особливості правової культури.
73. Дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб.
74. Дія нормативно-правових актів у часі.
75. Поняття та форми реалізації норм права.
76. Застосування норм права як особлива форма їх реалізації.
77. Стадії застосування норм права.
78. Способи тлумачення норм права.
79. Поняття і види тлумачення норм права.
80. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права.
81. Тлумачення норм права за обсягом.
82. Прогалини в законодавстві і шляхи їх усунення.
83. Тлумачення норм права, що здійснюється поліцейськими.
84. Акти застосування норм права: поняття, ознаки, види.
85. Вимоги правильного застосування норм права.
86. Поняття і основні ознаки правовідносин.

87. Види правовідносин і критерії їх класифікації.
88. Склад і зміст правовідносин.
89. Поняття і види об'єктів правовідносин.
90. Поняття суб'єктивного права та його структура.
91. Поняття та види суб'єктів права.
92. Види суб'єктивних прав людини і громадянина та їх характеристика.
93. Поняття та класифікація юридичних фактів.
94. Види правової поведінки.
95. Правова поведінка: поняття та ознаки.
96. Поняття та ознаки правомірної поведінки.
97. Види правомірної поведінки.
98. Правопорушення: поняття, ознаки та види.
99. Проступок: поняття, ознаки та види.
100. Склад правопорушення та характеристика його елементів.
101. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
102. Мета та функції юридичної відповідальності.
103. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.
104. Види юридичної відповідальності.
105. Гарантії законності.
106. Поняття та принципи законності.
107. Поняття і структура правосвідомості.
108. Правова культура: поняття і структура.
109. Поняття правового впливу, його види та механізм.
110. Правове регулювання як різновид правового впливу на суспільні відносини.
111. Стадії процесу правового регулювання.
112. Поняття механізму правового регулювання та його структура.
113. Поняття правової системи та характеристика її елементів.
114. Основні види правових сімей та їх характеристика.
115. Романо-германська правова сім'я: поняття, ознаки.
116. Англо-американська правова сім'я: поняття, ознаки.
117. Мусульманське право: поняття, ознаки.

СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

1. У справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine) від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11, ЄСПЛ зауважує, що «процесуальні норми створюються для забезпечення належного відправлення правосуддя та дотримання принципу юридичної визначеності...».

Розкрийте сутність принципу юридичної визначеності.

2. До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Іван Карпенко (заява № 45397/13), який відбуває довічне ув'язнення з 2004 року. Посилаючись на статтю 3 (заборона катування) і статтю 13 (право на ефективний засіб

юридичного захисту) у поєднанні зі статтею 3, статтею 8 (право на повагу до приватного життя) і пунктом 1 статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. заявник скаржився на постійну заборону спілкуватися з іншими ув'язненими, а також на відсутність ефективного засобу правового захисту.

У своєму рішенні від 16 грудня 2021 року по даній справі ЄСПЛ визнав, що заборона на спілкування заявника з іншими ув'язненими з урахуванням згаданих аспектів є нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням. Відповідно, було порушено статтю 3 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у якій зазначено: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

3. На який принцип організації та діяльності державного апарату вказує таке конституційне положення: «...єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» (ст.5 Конституції України від 28.06.1996 р.)

4. У справі «Бондаренко та інші проти України» (Заява № 42664/21 та 10 інших заяв) заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту. У своєму рішенні від 20 липня 2023 року по даній справі ЄСПЛ повторює, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватися у контексті обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявників і відповідних органів державної влади, а також важливість предмету спору для заявників (див., серед інших джерел, рішення у справах «Пелісьє та Сассі проти Франції» [ВП] (Pélissier and Sassi v. France) [GC], заява № 25444/94, пункт 67, ЄСПЛ 1999-II та «Фрідлендер проти Франції» [ВП] (Frydlender v. France) [GC], заява № 30979/96, пункт 43, ЄСПЛ 2000- VII). Також посилаючись на свої рішення у справах «Нечай проти України» (Nechay v. Ukraine), заява № 15360/10, від 01 липня 2021 року) та «Бевз проти України» (Bevz v. Ukraine), заява № 7307/05, пункт 52, від 18 червня 2009 року) ЄСПЛ вбачає порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень та відсутністю у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту.

Вкажіть джерела права на які посилається у своєму рішенні ЄСПЛ у процесі розгляду справи «Бондаренко та інші проти України». Вкажіть, чи є судовий прецедент джерелом національного права України? Обґрунтуйте свою відповідь.

5. Визначте, проявом яких функцій держави є наступні види діяльності:

- a) діяльність держави з розвитку низки загальноосвітніх установ;
- b) участь держави у військово-політичних союзах та блоках;
- c) прийняття Верховною Радою Закону України «Про Національну поліцію»;
- d) участь Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;
- e) робота Центральної виборчої комісії з підготовки та проведення виборів Президента України.

6. У справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05) громадянка України пані Тетяна Григорівна Багієва стверджувала, що обшук її квартири становив порушення її права на повагу до свого житла. В свою чергу Уряд України доводив, що втручання здійснювалося відповідно до процесуального порядку, встановленого законом, і мало на меті легітимне попередження злочину, та за обставин справи було необхідним.

Вивчивши усі обставини справи ЄСПЛ, у своєму рішенні від 28 квітня 2016 року по справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05), констатував порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи в ЄСПЛ. Здійсніть видову характеристику суб'єктів права.

7. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року передбачає:

- 1. Кожна людина має право на повагу до її особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування.
- 2. Держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що у розглядається у даній справі.

8. Проаналізуйте ситуації та визначте, в яких випадках настає юридична відповідальність. Визначте її вид.

- a) Іванов С. за підробленими ним документами отримав у банку велику суму грошей;
- b) Сидоренко В. образив свого дядька під час сімейної лайки;
- c) Назарко П. своєчасно не виконала зазначену в контракті роботу;
- d) Галинчак Б. не з'явилася на щорічну зустріч випускників школи;

е) Павлов П. спізнився на роботу на 60 хвилин.

9. У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: «1. Право кожної людини на життя захищається законом. Жодна людина не може бути умисне позбавлена життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання її винною у вчиненні злочину, за який законом передбачено таке покарання. 2. Позбавлення життя не розглядається як порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) при захисті будь-якої людини від незаконного насильства; б) при здійсненні законного арешту або при запобіганні втечі людини, що законно перебуває під вартою; с) у діях, законно вчинених з метою придушення бунту або заколоту».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті розглядаємого міжнародно-правового акту. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

10. З наведеного переліку оберіть спеціалізовані норми права та охарактеризуйте їх:

а) п. 1 ст. 28 Конституції України «Кожен має право на повагу до його гідності»;

б) ст. 1 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава»;

с) ст. 64 Конституції України «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України»;

д) ст. 9 Кодекс України про адміністративні правопорушення «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність».

11. Визначте, яку дію нормативно-правових актів у часі, встановлює така норма права: «Правила Цивільного кодексу України про позовну давність застосовується до позовів, строк, пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набрання чинності цим Законом»

12. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. встановлює: Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

13. Знайдіть і охарактеризуйте всі структурні елементи правовідносин в таких ситуаціях:

- а) Іванов і Петров уклали договір купівлі-продажу квартири;
- б) Сидоров І.І. в стані алкогольного сп'яніння скоїв наїзд на пішохода Петренка О.О., завдавши йому тяжких тілесних ушкоджень на автомобілі, що належить громадянину Іванову І.І.

14. З наведеного переліку оберіть юридичні факти-дії та юридичні факти-події: а) вступ до академії на навчання; б) досягнення повноліття; в) смерть людини; г) землетрус; д) купівля автотранспорту; е) повинь.

15. В якій частині правозастосовного акта розміщується зазначений текст? «... при таких обставинах суд вважає, що вина підсудного громадянина «С» у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченому ч.1 ст. 185 КК України, повністю доведена».

16. З метою притягнення уповноваженими державними органами громадянина «С» до юридичної відповідальності було встановлено факт вчинення ним правопорушення, що передбачене ч. 1 ст. 130 КУпАП. Після цих дій правопорушник сплатив штраф, розмір якого він самостійно визначив, прочитавши санкцію цієї норми.

Назвіть підстави притягнення до юридичної відповідальності та визначте, яка з них відсутня у цій фабулі?

17. Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що характеризують англійське право: тісне переплетіння філософії, релігії та юриспруденції; суддя виступає суто суб'єктом правозастосування; процесуальні норми мають первинне значення у порівнянні з нормами матеріального права; домінування юридичних обов'язків особи над її правами та свободами.

18. Стаття 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. встановлює: «Чоловіки та жінки, які досягли шлюбного віку, мають право на одруження і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права».

Охарактеризуйте наведену у ст. 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

19. Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є дотриманням норм права:

- а) надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані;
- б) не порушення пасажирями літака заборони щодо перевезення вибухонебезпечних речовин;
- с) реалізація права громадян вільно обирати і бути обраним до органів

державної влади та органів місцевого самоврядування.

20. Стаття 111 Конституції України встановлює: «Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину».

Назвіть структурні елементи норми права у цій статті.

21. ***З'ясуйте, ознаки яких теорій виникнення держави можна знайти у наведених нижче положеннях чинної Конституції України:***

Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію – Основний Закон України.

22. ***Визначте, проявом яких функцій держави є наступні види діяльності:***

- а) діяльність держави з розвитку низки загальноосвітніх установ;
- б) участь держави у військово-політичних союзах та блоках;
- в) прийняття Верховною Радою Закону України «Про Національну поліцію»;
- г) участь Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;
- д) робота Центральної виборчої комісії з підготовки та проведення виборів Президента України.

23. ***У відповідях, під якими буквами правильно названо правила набрання чинності нормативними указами Президента України, якщо термін не зазначено в указі:***

- а) з моменту прийняття;
- б) з моменту реєстрації у відповідних органах юстиції;
- в) з дня офіційного оприлюднення;
- г) через 10 днів з дня офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено указом, але не раніше дня опублікування.

24. Робітник заводу С. Ковальчук звернувся до директора підприємства із заявою про надання йому матеріальної допомоги. Директор на цій заяві наклав резолюцію «Надати матеріальну допомогу».

Які частини правозастосовного акту зазначені в наведеному прикладі, назвіть їх кількість.

25. Громадянин В. Леоненко звернувся до поліції з повідомленням про те, що С. Морозюк умовляв його викрасти велосипед у сусідки останнього, але він відмовився. В. Леоненко вимагав визнати С. Морозюка підбурювачем відповідно до ч.4 ст. 27 КК України (Підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину).

Які способи тлумачення має використати поліцейський у такому випадку?

26. ***Із наведеного переліку оберіть юридичні факти-дії та юридичні факти-події:***

- а) вступ до академії на навчання;
- б) досягнення повноліття;
- в) смерть людини;
- г) землетрус;
- д) купівля автотранспорту;
- е) повінь.

27. ***Які, на Вашу думку, із перерахованих нижче ситуацій відносяться до маргінальної поведінки:***

- а) особа робить спробу затримати крадія і доставити його у відділ поліції;
- б) особа не порушує правила дорожнього руху в незалежності від наявності на дорозі патрульних поліцейських;
- в) особа разом з іншими переходить на заборонений сигнал світлофора;
- г) особа не порушує правил дорожнього руху лише тому, що боїться великого розміру штрафних санкцій.

28. Згідно рішень ЄСПЛ (зокрема, Креанге проти Румунії (23.02.2012 р.); Медведєв та інші проти Франції (29.03.2010 р.) та ін.) особливо важливим визнається дотримання загального принципу правової визначеності.

На підставі характерних рис романо-германської правової сім'ї поясніть, у чому полягає зміст цього принципу і чому саме даний принцип є важливим для правових систем романо-германського права.

29. ***Із наведеного переліку оберіть вимоги правильного застосування норм права:*** принциповість, законність, аргументованість, обґрунтованість, результативність, доцільність, відповідність, справедливість, гуманність, практичність.

30. Опишіть правову систему будь-якої країни Європейського континенту (на власний вибір) за **основними критеріями характеристики (історичний генезис, структура права, форми права).**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: монографія: У 3 т./за заг ред.. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка та акад. НАПрН О. В. Скрипнюка / Т.2: Доктринальний вимір галузевих засад функціонування громадянського суспільства в Україні. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. 588 с.
2. Державознавство : підручник : для студентів спец. 081 "Право" / Володимир Вікторович (мол.) Сухонос, Віктор Володимирович Сухонос, Анатолій Миколайович Куліш, Руслан Михайлович Білокінь; За ред. Володимир Вікторович (мол.) Сухонос; Гол. ред. В. І. Кочубей.– Суми : Університетська книга, 2021. 492 с.
3. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, 2019. 328 с.
4. Загальна теорія права : підручник / О.В. Петришин, В.В. Лемак, С.І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
5. Загальна теорія права [Текст] : підручник / [Михайло Кельман] ; Ін-т права, психології та інноваційної освіти Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 6-е вид., допов. Тернопіль : Терно-граф, 2023. 363 с.
6. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
7. Крижановська О. В. Інституційні засади правопорядку: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 20 с.
8. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: монографія. Київ: Парлам. вид-во, 2019. 576 с.
9. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
10. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. В. Батанова, доктора юридичних наук,, професора О. В. Марцеляка, доктора юридичних наук, професора А. Берлінгуера: Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. 672 с.

11. Пархоменко Н. М. Парадигма правового регулювання в Україні: змістово-інструментальні виміри : монографія / Наталія Миколаївна Пархоменко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : Парламентське вид-во, 2023. – 314 с.
12. Правозастосування : навч. посіб. / О. А. Назаренко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
13. Севрюков Д. Суверенітет. Генеалогія ідеї в контексті політичної та правової історії : монографія / Севрюков Д. К. : Талком, 2018. 234 с.
14. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти) : монографія / Володимир Вікторович (мол.) Сухонос; Наук. ред. і передм. О. В. Скрипнюк. Суми : Університетська книга, 2018. 344 с.
15. Сухонос В. В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі: монографія / В. В. Сухонос. Суми: ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2018. 287 с.
16. Сухонос В. В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти : монографія / В. В. Сухонос ; ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України», Юрид. ф-т. Суми : Мрія-1, 2010. 368 с.
17. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/53b5951f-a333-491a-8516-7d6999ba140e/content>
18. Теорія держави та права: навч. посіб. [Є. В. Білозьоров, О. Б. Горова, В. П. Власенко, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/index.html>
19. Тетарчук І. В. Теорія держави і права : [текст] : навчальний посібник для підготовки до іспитів. /2-ге вид. перероблене та доповнене. – К. : «Центр учбової літератури», 2022. 302 с.
20. Фатхутдінова О. В., Куненко І. С., Максимова Л. О., Хлабистова К. В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

Додаткова література:

1. Білозьоров Є. В. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні : [монографія] / Є. В. Білозьоров, В. І. Вишковська. К. : ФОП Кандиба Т. П., 2015. 168 с.
2. Гусарєв С. Д. Державорозуміння і державознавство: діяльнісний та компаративний контексти / С. Д. Гусарєв, О. Д. Тихомиров // Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. статей ; гол. ред. А. Мелешевич. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 221 – 232.
3. Державний суверенітет України у XX столітті : юридичні засади [Текст] : наук. записка / [Т. І. Бондарук та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2024. - 39 с.

4. Калюжний Р. А. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : [монографія] / Р. А. Калюжний, О. Я. Лапка, Т. О. Пікуля. К. : МП Леся, 2013. 204 с.
5. Кельман М. С. Проблеми суверенітету на сучасному етапі державотворення // Проблеми формування національної правової системи України та її адаптації до європейського права : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 травня 2017 р.). 2017. С. 96 – 101.
6. Коваль Н. Т. Зasadничі принципи правозастосування у розбудові правової держави: методологічні основи концептуалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
7. Козюбра М. І. Верховенство права, права людини і місцеве самоврядування: проблеми взаємозв'язків / Козюбра М. І. // *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 67 – 71. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12549>
8. Копиленко О. Л. Конституційна реформа як чинник забезпечення національної єдності і стабільності України / О. Л. Копиленко // Сучасна університетська правова освіта і наука: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (23 лютого 2018 р.). Том 1. 2018. С. 215 – 218
9. Копча В. В. Правозахисна функція держав Центральної Європи: теоретичні та порівняльно-правові аспекти : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 38 с.
10. Кривицький Ю. В. Юридична аргументація: доктринальне розуміння та методологічний потенціал. *Філософські та методологічні проблеми права*. Київ, 2019. № 2 (18). С. 36 – 45
11. Кривицький Ю. В. Правила правозастосовної юридичної аргументації. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків, 2019. С. 107 – 109.
12. Мозоль Н. І. Перспективи розвитку правової системи України. Електронний збірник матеріалів Круглого столу «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)» (Київ, Національна академія внутрішніх справ, кафедра теорії держави та права; 21 березня 2019 року). С. 89 – 91.
13. Назаренко О. А. Норми права та норми моралі як регулятори суспільних відносин. Міжнародна науково-практична конференція «Нові завдання юридичної науки в Україні та країнах ЕС» м. Мішкольц, 19-20 квітня, Угорщина, 2019. С. 25 – 28.
14. Назаренко О. А. Правовий нігілізм у сучасному суспільному житті. *Право і суспільство: всеукраїнський науковий журнал*. м. Дніпро, 2018. Вип. № 1, ч. 1. с. 29 – 33
15. Назаренко О. А. Принцип верховенства права у науковому дискурсі. International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and

Ukraine at the modern stage»: Conference proceedings., 25-26 January, Arad, Rumania, 2019. С. 42 – 46.

16. Пендюра М. М. Граматичне (мовне) тлумачення норм права як необхідний та ефективний спосіб забезпечення якісного правотворчого процесу у правовій системі України // Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина) : зб. матеріалів круг. столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. 160 с.

17. Пендюра М. М. Роль права як аксіологічного феномена в розвитку сучасної демократичної, правової соціальної держави // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [Текст] : матеріали VIII всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2018 р.) / [В. В. Черней, С. С. Чернявський, Д. В. Андреев, Б. В. Калиновський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 257 – 260

18. Пендюра М. М., Лапка О. Я. Верховенство права як основоположний принцип українського конституціоналізму : Незалежність України: права людини та національна безпека: збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21 трав. 2021 р.) / Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л. В. Ярмол. Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. 340 с. С. 98–102.

19. Правотворчість в Україні : перспективи законодавчого врегулювання: збірник наукових праць / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 226 с.

20. Стратегічні пріоритети політико-правового розвитку України в контексті європейської інтеграції: монографія / кол. авт.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Норма права, 2024. 860 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1	Офіційне інтернет-представництво Президента України	https://www.president.gov.ua
2	Офіційний портал Верховної Ради України	https://rada.gov.ua
3	Європейський парламент	https://www.europarl.europa.eu/portal/en
4	Урядовий портал	https://www.kmu.gov.ua/control/
5	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	http://www.ombudsman.gov.ua
6	Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері кримінального правосуддя	https://www.eurojust.europa.eu/
7	Міністерство внутрішніх справ України	https://mvs.gov.ua

8	Інтерпол	https://www.interpol.int/
9	Європол	https://www.europol.europa.eu/
10	Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) Україна	https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries/Europe/UKRAINE
11	Національна поліція України	https://www.npu.gov.ua/
12	Міністерство освіти і науки України	https://www.mon.gov.ua
13	Міністерство юстиції України	https://minjust.gov.ua/ua
14	Верховний Суд	https://www.scourt.gov.ua
15	Європейський Суд	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/
16	Офіс Генерального прокурора України	https://www.gp.gov.ua/
17	Прокуратура Європейського Союзу European Public Prosecutor's Office (EPPO)	https://www.eppo.europa.eu/en
18	Міжнародний кримінальний Суд International Criminal Court (CPI i ICC)	https://www.icc-cpi.int/
19	Організація Об'єднаних Націй	https://ukraine.un.org/uk
20	Організація з безпеки і співробітництва (OSCE)	https://www.osce.org/hcnm/
21	Бібліотека Національної академії внутрішніх справ	https://library.naiu.kiev.ua/
22	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
23	Національна бібліотека Франції	https://www.bnf.fr/fr
24	Німецька цифрова бібліотека	https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/
25	Британська бібліотека	https://www.bl.uk/
26	Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ)	https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage
27	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)	https://www.unhcr.org/
28	Дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ (United Nations Children's Fund, UNICEF)	https://www.unicef.org/